

Veselin Vukotić
www.vukotic.net

Bolonja

Država treba da bude sve manje distributer novca u visokom obrazovanju, a mnogo više pomagač inicijativama, novim istraživanjima, mobilnosti studenata i nastavnika, da podstiče razvoj novih nastavno-naučnih oblasti... Naravno, kreiranja zakonskog okvira i kontrole sprovođenja zakona na kojima počiva jedinstven visokoškolski sistem u Crnoj Gori je još uvijek ključna obaveza države... Univerziteti moraju preuzeti odgovornost za kvalitet...

* * *

Sve veći su prigovori kvalitetu obrazovanja organizovanog po Bolonji i kod nas i u Evropi. Istina, ne postoje relevantna istraživanja koja to i potvrđuju. Više se osjećajno upoređuje „ono obrazovanje iz našeg vremena“ sa nekom nejasnom slikom sadašnjeg. Ipak, moramo biti mnogo praktičniji u otklanjanju nekih nedostataka, a manje se zadovoljavati impotentnim konstatacijama i vjerom da se Bolonja može lako i ukinuti. Evropski ministri obrazovanja su 1999.godine u Bolonji počeli realizaciju ideje o jedinstvenom evropskom prostoru visokog obrazovanja, kako bi se povećala uporedivost studijskih programa, a time i mobilnost (seljenje) nastavnika i studenata u okviru EU. Ova ideja je zapravo dalji razvoj ideje Sorbonske deklaracije iz 1998, kojom su ministri obrazovanja Francuske, Njemačke, Velike Britanije i Italije tražili rješenje za lakšu nostrifikaciju diploma. Tri su posljedice posebno važne za naše shvatanje obrazovanja po Bolonji: (1) visoko obrazovanje postaje oblast u kojoj se dokidaju nacionalno-državne kompetencije, (2) studije se i suviše profesionalizuju („idiotizam struke“) – sa sve manje opšte-obrazovnih i istraživačkih komponenti. (3) Bolonjski proces, ako se u potpunosti sprovodi povećava troškove obrazovanja (male grupe, individualni rad, obezbjeđivanje studentu da svoj radni dan provodi na univerzitetu, novac potreban za boravak studenata i profesora na inostranim fakultetima, tehnički nivo nastave, literatura i mnogo toga još).

Kako u kontekstu ove tri posljedice povećati kvalitet visokog obrazovanja u Crnoj Gori?

Bez obzira na deteriorizaciju visokog obrazovanja i povećanje univerzalnog mjerila kvaliteta (međunarodne rejting organizacije), ne smije se izgubiti lokalna i regionalna kultura i sistem vrijednosti. Ne radi se o otporu globalizaciji obrazovanja, već se upravo ta „partitkularna znanja u datom vremenu i prostoru“ (Hajek) biti tržišno najviše vrednovana. Da li sve treba kopirati ili treba tražiti i neka sopstvena rješenja? Da li je sveprisutna mekdonaldizacija visokog školstva put ka kvalitetu?

Univerziteti u Crnoj Gori moraju tražiti i istraživati upravo nove metode nastave, uvoditi inovacije, uz uvažavanje naše kulture i sistema vrijednosti, razvijati nove oblike odnosa između univerziteta i diplomiranih studenata... Istina, sada se kao negativno uzima praćenje i pomaganje Postdiplomskih studija „Preduzetnička ekonomija“ svojim diplomiranim studentima. Kada se to radi na Harvardu ili LSE, onda je to „univerzitetsko čudo“, kada se to radi u Crnoj Gori – to je u najmanju ruku sumnjivo. Pogledajte sa koje(ih) škole(a) su npr. predsjednici i lideri u Afričkim zemljama.

Studije moraju biti mnogo više interdisciplinarne, jer se nijedna nauka ne može objasniti sama sobom. Ekonomija se ne može objasniti samo ekonomijom! Potrebna su znanja iz mnogih drugih disciplina: matematike, statistike, fizike, hemije, biologije, politike, istorije, sociologije, filozofije, antropologije..., kao i znanja i ideje iz umjetnosti. Kvalitetne studije su sve zahtjevnije u pogledu sada zanemarene književnosti i poezije. Ekranizovana književna djela, sajtovi, facebook i sl. ne mogu zamijeniti osjećaj koji stvara neposredan dodir sa knjigom i iz kojeg izvire strast, zanos, nove ideje, razmišljanje... A to i jeste važan zadatak studija...

Pomodarstvo postaje osnov bijede današnjeg visokog školstva. Njemu posebno podliježu roditelji. Vjerovatno iz želje da njihova djeca što brže i lakše ostvaruju ono što oni nijesu postigli u životu. Ne shvata se da budućnost u kojoj će živjeti djeca neće imati puno sličnosti sa prošlošću u kojoj su živjeli roditelji. Današnji student će ići u penziju (ako je tada bude) oko 2060. godine. Što će se dešavati tokom tog perioda? Da li će tada možda postojati **svijet bez država**, sa svjetskom vladom sastavljenom od 9 najmoćnijih država svijeta, kako predviđa Žak Atali (SAD, Kina, Indija, EU, Rusija, Brazil, Meksiko, Nigerija i Australija). Taj poredak **globalnog tržišta bez država** on „vidi“ već 2040. godine i naziva ga **hipercarstvo**. Nijesu različita ni viđenja najvećeg fizičara današnjice, Stivena Hokinga iznesena u knjizi: The Great Design. **Da se sprema veliki svjetski metež – to nije sporno**. Prihvatanje bilo kakve linearnosti budućeg razvoja može biti opasno po karijeru budućeg studenta. Zato studije moraju biti mnogo više okrenute razmišljanju nego „bubanju“ i dresiranju studenata preko slajdova. Ovo podrazumijeva mnogo više istraživanja i uopšte preduzetništva na svim fakultetima, izučavanje fundamenata svake nastavne discipline, kao i fundamentalnih disciplina (matematike, filozofije, fizike, antropologije, nacionalne istorije), kao i znanje 4-5 jezika. Izgleda već anahrono pitanje da li studenti mogu da slušaju nastavu na engleskom. Nažalost, kod nas nije tako. I sada vidimo posljedice odbijanja predloga koji sam davao prije 10-12 godina u okviru koncepta **Crna-Gora=mikro-država** da se engleski uvede kao zvanični jezik u Crnoj Gori. Bez znanja engleskog teško da ćemo mi sačuvati naš jezik. Nacionalni jezik se čuva duhovnim stvaranjem u svim oblastima – što već danas ne može bez znanja više jezika.

Da li je moguća primjena Bolonje na nivou sadašnjih ulaganja u visoko obrazovanje? Pri tome u Crnoj Gori vlada uvjerenje da dominiraju državne studije, a da su privatne studije „zli produkt tranzicije“. Da li je baš tako? Sada imamo dva modaliteta studiranja: **državne studije** (besplatne za studente) na državnom (budžet) i na privatnim univerzitetima (npr. lučonoše ne plaćaju školarinu na privatnim fakultetima), kao i **privatne studije** (studenti

plaćaju svoje studije) na privatnim univerzitetima u Crnoj Gori i inostranstvu i veoma razvijene privatne studije na državnom univerzitetu. Znači visoko obrazovanje se finansira i od države (oko 14-15 miliona) i još više iz privatnih izvora (porodica, student samostalno) najmanje 18 miliona eura za studije u Crnoj Gori i inostranstvu. Ukupno oko 32-33 miliona eura godišnje ili oko 1% GDP. Zemlje OECD izdvajaju blizu 2% GDP (ne budžeta!). Kako ih stići kvalitetom, ukoliko znamo da se kvalitet teško postiže bez većih ulaganja!?

Po mom mišljenju mi treba da napuštamo shvatanje studija kao normalnog („obaveznog“) produžetka školovanja nakon srednje škole. Ta logika daje da 80% generacije maturanata upisuje univerzitet, što je iznad evropskog prosjeka. Kako ta masovnost utiče na kvalitet? Na deficitarnost i suficiarnost nekih zanimanja? Da li je i u tome razlog da nema nekih stručnih zanimanja koja „uvozimo“ na nivou od 40-50 hiljada ljudi godišnje, što svakodnevno mijenja i demografske strukture, posebno nacionalnu. **Sa koncepta školovanja** (što je dominantna obaveza države), treba da pređemo na koncept shvatanja studija kao **lične investicije studenta** (privatno ulaganje u njegovo privatno znanje i sposobnosti) čije efekte će on ubrati na globalnom tržištu. Naravno, država u ulozi pomagača a i zbog zajedničkih interesa pomaže **najbolje i izuzetne**, posebno njihovo usmjerenje ka u **budućnosti važnim zanimanjima** (prirodne i tehničke nauke, biotehničke nauke, istorija, književnost, kosmologija, umjetnost...). Sve studije koje se mogu finansirati sa tržišta – signal da za njima postoji tražnja – treba komercijalizovati. **Država bi trebalo upravo preko finansijske poluge da utiče na upisnu politiku i profilisanje kadrova u budućnosti.**

Ovo su smo neka od pitanja koje pokreće Bolonja. Naravno, ovo je samo vrh ledenog brijega...